

KÜLTEPE HÜYÜĞÜNDE ÇIKAN ÜÇ TABLET

EMİN BİLGİÇ

Bu tetkiki hocam Prof Dr. Benno Landsberger'in 75. yıldönümü hatırası olmak üzere Chicago Oriental Institute tarafından neşrine karar verilen armağan cildinde yayınlanmak üzere hazırlamağa başlamıştım. Maalesef yazımı vaktinde tamamlayamadım; Prof. Jacobsen ve Prof Güterbock tarafından yapılan nâzik dâvete sırasında icabet edemedim. Kusurumu itiraf ederim.

Bu zevkli anmaya aynı duygu ve temennilerle, sonradan ve başka yerde de olsa iştirâk edebilmiş olmak ve Prof. Landsberger'in hizmet ve faaliyetlerini ve sahamızın kültür hayatımızdaki mânasını Türk umumî efkârına kısaca duyurmak üzere bu mânevî ve meslekî borcu Anatolia'da ödeyorum.

* * *

Prof B. Landsberger, sahasının büyük otoritelerinden olduğu kadar, kaderin de sevki ile üç kıt'ada hocalık yapmak ve bizzat ilim yaymak şansına sahip olmuş nâdir üstadlardan birisidir. Kendisi Assüriyoloji ve daha geniş ifadesi ile "Çivi Yazısı İlmî"nin, talebesi Prof Dr. H. G. Güterbock ile birlikte Türkiye'de kurucusu ve geliştiricisi olmuş ve onüç yıl müddetle (1935-1948) Ankara Üniversitesindeki kürsüsünde Türk öğrencilere hocalık etmiş, yazıları ve konferansları ile Türk efkârına da faydalı olmuştur. Binaenaleyh, çivi yazılı malzemenin birçok çeşidinin öteden beri Türkiye topraklarında çıkmakta olması sebebiyle, yurdumuzda, bir bakıma gecikmiş olan bu kuruluş ve gelişmenin sonradan Prof. Landsberger gibi bir üstad tarafından gerçekleştirilmiş olmasını biz Türk meslekdaşlar, kendimiz için bir imtiyaz telâkki etmekte ve mütevazî ölçü ile bugün Türkiye'de de temsil edilen bu ilim sahasının istikbaline müessir şanslı bir başlangıç saymaktayız.

Bu kanaat ve duygularla ben, hocam Prof. Landsberger'in, şimdiye kadarki hayatıyet ve zindeliği ile sahamıza daha uzun yıllar ışık tutmasını temenni ediyorum.

* * *

Burada işlediğimiz üç metin, Türk Tarih Kurumu adına Prof. T. Özgüç tarafından Kültepe (Karahüyük) de 1948 den beri yapıla gelmekte olan kazılarda, 1955 ve 1956 kampanyalarında elde edilmişlerdir. 1956 Nisan ayı sonlarında Ankara'da akdedilen Tarih Kongresinde "Anadolu'nun ilk tarihî çağının mühim bir meselesi" başlığı altında sunduğumuz tebliğimizde bu üç vesikadan ilk ikisinin (No. 1-2 = envanter No. Kt. g/t 36 ve 42) ihtiva ettikleri yerli şahıs adları, yer ve meslek adları itibariyle ehemmiyetlerine, getirdikleri yeniliklere ve birbirleri ile sıkı münasebetlerine ilk defa işaret etmiştik¹. Formel olarak Kültepe İnceleme Komitesi'nin bir üyesi olmam itibariyle bu iki tablet ile diğerlerinin numaralarını arkadaşım Prof. Özgüç'ten bu Kongre'den bir hafta önce almış, böylece bu vesikaları *Annum-hirbi* mektubu (Envanter No. Kt /g/t 35) ile birlikte tetkik etmek fırsatını bulmuştum². Aynı Kongre'de meslekdaşım Prof. K. Balkan da *Annum-hirbi* mektubu üzerinde durmuş ve daha sonra, Anadolu'nun Koloni Devri için çok önemli bilgileri ihtiva eden bu metni tam olarak işlemiş, burada neşretmekte olduğumuz metinlerden ilk ikisinin mahiyetinin aynı olduğuna o da işaret etmiştir³.

Kapadokya adı verilen vesikaların metinlerine ve muhtevalarına ilk nüfuz edilmeye başlandığı tarihlerden itibaren, diğer müdekkiklerin fikirlerine karşı, bu tabletlerdeki Asurlu ve Yerli yâni Anadolu'ya has elemanların ve problemlerin ayrılması lüzumuna tetkiklerinde isabetle işaret eden ve ilk başarılı tahlilleri yapan zâtın Prof. Landsberger olduğu mâlûmdur⁴. Talebeliğimden itibaren beni de Kapadokya materiyeli üzerinde araştırmalara sevk ve teşvik etmiş bulunması itibariyle, sahamızın birçok dallarında aynı vukuf ve nüfuza sahip olan üstadımız şerefine neşredilen bir yazıda, yerli has isimler ve tâbirler ile dolu olan ve bir hayli zaman önce ehemmiyetlerine temas ettiğimiz bu vesikaları, daha fazla gecikmeden sunmayı en münasip vesile telâkki ediyoruz.

* * *

"İşçi listeleri" olarak adlandırdığımız 1 ve 2 numaralı vesikalar, Tahsin Özgüç'ün o zaman bana bildirdiğine ve yazılarında kaydet-

¹ *Türk Tarih Kongresi Zabıtları V, 1960, s. 127.*

² *Türk Tarih Kongresi Zabıtları V, 1960, s. 125 v.d.*

³ *Letter of King Anum-hirbi of Mama to King Warshama of Kanish 1957 (Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Seri, No. 32), p. 3.*

⁴ *ZA 35 (1924), s. 220 v.d.; Assyrische Handelskolonien (AO 24-4), 1925, s. 32 v.d.*

tiğine göre Kültepe'de, hüyükte, Anitta sarayının 80 m. doğusundaki diğer bir sarayda⁵ (*Waršama* sarayı), tahrip görmemiş bir döşeme üzerinde *in situ* olarak bulunmuşlardır⁶.

Üçüncü vesikamızı teşkil eden esir satış mukavelesi (Env. No. Kt. H/T 330) ise, 1956 kampanyasında *Anitta* sarayının 6 metre kadar doğusundaki büyük bir binanın zemininde bulunmuş ve K. Balkan tarafından neşredilmiştir⁷. Fakat tabletin transkripsiyonunun bazı tashihleri gerektirdiği, metnin kopyesinden ve buna göre verdiğimiz tercümesinden anlaşılacaktır.

Anlaşıldığına ve hâfirin bize yeniden verdiği şifâhi bilgiye göre, *Annum-ḫirbi* mektubu ile beraber her üç vesika da Karahüyük'te tepede, *kārum*'daki I b tabakasına tekabül eden yapılarda bulunmuşlardır⁸. Asur Ticaret Kolonisi'nin en çok inkişaf ettiği, en uzun sürdüğü ve şimdiye kadar çıkan vesikaların önemli bir kısmının ait olduğu II. tabaka Kaniş'te bir yangın ile sona ermiş ve ondan sonra I b başlamıştır. I b tabakasına ait olmak üzere *kārum*'da daha mahdut sayıda tablet bulunmuştur ve Alishar tabletleri ile Boğazköy Kapadokya tabletleri bu I b tabletlerine birçok bakımlardan yakınlık göstermekte ve aynı devre tarihlenmektedirler⁹. Şu halde, aşağıda görüleceği üzere I b tabakası Anadolu kronolojisi bakımından mühim bir noktayı teşkil etmektedir. Bu devirde *Kaniş kārum*'u bir istilâ ve yangını müteakip yeniden Asurlu tüccarlar tarafından canlandırılmış ise de II. tabaka vesikalarında okuduğumuz, Asur'dan yapılan idhâlât hareketi durmuş ve sadece bir nevi dahilî ticaret faaliyeti devam etmiştir¹⁰.

Metinlerin Transkripsiyon ve Tercümeleri :

No. : 1 (Kt. g/t 36).

Ön y. *Ku-ra-ri I-na-ar*
I-na-ar-ma Ḫa-ar-ša

⁵ T. Özgüç, *Bellesten* 77, s. 30-31; *Kültepe-Kaniş*, 1959, s. XX-XXI.

⁶ K. Balkan, *Letter*, s. 3.

⁷ *Letter*, s. 5 ve n. 8.

⁸ T. Özgüç, *Kültepe-Kaniş*, s. XII, XX. Krş. Balkan, *Letter*, s. 3 v.d. ve n 7.

⁹ T. Özgüç, *Kültepe Kazısı Raporu*, 1949, s. 6 v.d.; Balkan, *Observations on the Chronological Problems of Kārum Kaniş* (T.T.K. Yayınları VII. Seri -No. 28) 1955, s. 3 v.d., n. 8, 10; *Letter*, s. 3 68 v.d. Krş. P. Garelli, *Les Assyriens en Cappadoce*, Paris 1963, s. 20 v.d.

¹⁰ Balkan, *Obronology*, s. 3.

- Ša-hi-šu-nu-me-in
 Ki-pá-nu Ha-nu-wa Ha-pu-wa-šu
 5. 8 a-wi-lu a-nu-tum
 ur-ki Ha-al-ki-a-šu
 ra-bi hu-ur-ša-tim
 Ma-ma-ru-wa-ti-a ša ra-bi ba-tim
 i-na a-lim^{K1} Par-wi-a
 10. Ru-wa-ti-a ša ra-bi ba-tim
 i-na a-lim^{K1} Šà-pá-lá
 Pì-ru-wa ša ra-bi ba-tim
 i-na a-lim^{K1} Wa-ar-ša-ma
 Alt k. Ha-pu-a-šu na-ga-ru-um
 Ar. y. 15. i-na a-lim^{K1} Ku-lu-na
 Ku-lá-na-lá ša-pì-ru-um
 ú 3 qá-qá-da-tum
 iš-ti-šu Ma-lá-wa-lá
 ú Hu-ti-a i-na
 20. a-lim^{K1} Tù-mì-iš-na
 Na-ru-wa u um-mu-šu
 i-na a-lim^{K1} Kà-sà-na
 6 qá-qá-da-tum i-na
 a-lim^{K1} Ha-sú-ša-ra
 25. 12 qá-qá-da-tum i-na
 a-lim^{K1} Ma-ši-kà
 2 na-pá-hu i-na Kà-ni-iš
 ŠU. NĠĠN 40 mî-ma a-nim
 áš-te-pì-ru-um
 30. ša Tù-ru-pá-ni
 ra-bi sí-mì-il₅-tim

Metnin tercümesi :

1. Kurari, İnar,
2. Diğer İnar, Harşa,
3. Şahhişunumen,
4. Kipanu, Hanuwa, Hapuwaşşu,
5. Bu 8 kişi
7. Depolar âmiri
6. Halkiaşşu'nun arkasında (dırlar).

9. Hudut âmirinin adamı Mamaruwatia
9. Parwia şehrinde(dir).
10. Hudut âmirinin adamı Ruwatia
11. Sapala şehrinde(dir).
12. Hudut âmirinin adamı Piruwa
13. Waşama şehrinde(dir).
14. Marangoz Hapuwaşşu
15. Kuluna şehrinde(dir).
16. Haberci Kulanala
17. ve üç işçi,
18. beraberinde Malawala
19. ve Hutia ile
20. Tumişna şehrinde(dir).
21. Naruwa ve annesi
22. Kasana şehrinde(dir).
23. Altı işçi
24. Haşşuşara şehrinde(dirlər).
25. 12 işçi
26. Maşşika şehrinde(dir).
27. 2 demirci Kaniş'te(dir).
28. Yekûnen 40 (kişi). Bütün bunlar
31. rabi simmiltim (olan)
30. Turupanni'nin
29. Erkek ve kadın uşakları(dırlar).

No: 2 (Kt. g/t 42).

- Ön. y. [Baştan 5-6 satır kırık]
[. . . . i-na a-lim^{KI}]
- x + 1. *Ma-št-kà* [ŞA 1]
Pi-ru-wa a-ḫu-š[u ú ŞA 2]
i-na Kà-ni-iš [ŞA 3]
i-na a-lim^{KI} [YA 1]
- x + 5. *6 qá-qá-da-t*[um i-na a-lim^{KI}]
Ḫa-pu-uš-na [x qá-qá-da-tum]
ša Ḫi-lá- [
i-na Ḫ[a-pu-šu-na x qá-qá-da-tum]
ša Ni-ki-l[i-it i-na a-lim^{KI}]
- x + 10. *Pá-al-*[

- a-tù-ma*[
ša Ha-al-[ki-a-šu
Ha-ar-ḫa-[ra-an
ur-ki Lu-u[r-mì-a¹¹]
- x + 15. *Ar-sé-na-aḫ-š[u i-na a-lim^{KI}]*
Ša-lá-ḫa-šu-wa[
 Alt k. *ša GAL ri-i-e-im*
i-na a-lim^{KI} Kà-se-na
- Ar. y. *2 qá-qá-da-tum ša Hu-lá*
- x + 20. *i-na a-lim^{KI} Ti-ni-pì-a*
5 qá-qá-da-tum i-na a-lim^{KI}
Ha-ar-ti-me-kà 3 qá-qá-da-tum
i-na a-lim^{KI} Ki-pì-ta
Ki-kàr-šì-en ú 3 šú-ḫa-ru-šu
- x + 25. *i-na Kà-ni-iš 15 qáqá-da-[tum]*
ur-ki Ha-al-ki-a-šu
GAL ḫu-ur-ša-tim
2 qá-qá-da-tum i-na a-lim^{KI}
Ha-pu-uš-na ur-ki La-ma-[x]
- x + 30. *2 qá-qá-dam-tu i-na a-[lim^{KI} YA 2]*
Pì-ru-[wa ú
3 q[a-qa-da-tum i-na á-lim^{KI} YA 3]
1+[x qá-qá-da-tum i-na a-lim^{KI} YA 4]

Metnin tercümesi :

- [5-6 satır kırık]
- x + 1. Maşşika [şehrinde(dirler). ŞA 1]
 Piruwa, kardeşi [ve ŞA 2]
 Kaniş'de(dirler). [ŞA 3]
 [YA 1] şehrinde(dir).
- x + 5. 6 işçi
 Hapuşna [şehrinde(dirler)].
 Hila-[x-y]'nin [x adet işçileri]
 H[apuşna şehrinde(dirler).]
 Nikkil[id'in

¹¹ İsim *EL 100, 10 ve 167, 5'e* göre tamamlanmıştır. *-lia, -sia* vs. ekleri ile meydana gelen ŞA ları ile karşılaştırmız: E. Bilgiç, *Afo XV, s. 5-6.*

- x+10. Pal-[
 . . . [
 Halk[iaşsu'nun . . . ŞA 4]
 Harha[ran ve ŞA 5]
 Lur[mia'nın 11]] arkasında(dırlar).
- x+15. Arsenahşu
 Şalahaşuwa [şhrinde(dir).]
 Çobanlar başının adamı. [ŞA 6]
 Kasena şhrinde(dir).
 Hula'nın iki işçisi
- x+20. Tenipia şhrinde(dir).
 5 işçi
 Hartimeka şhrinde(dir). 3 işçi
 Kipita şhrinde(dir).
 Kikarşen ve 3 uşağı
- x+25. Kaniş'te(dirler). 15 işçi
- x+27. Depolar âmiri
- x+26. Halkiaşsu'nun arkasında(dırlar).
- x+28. 2 işçi Hapuşna şhrinde,
- x+29. Lama[ ]'nın arkasında(dırlar).
- x+30. 2 işçi [YA 2] şhrinde(dir).
 Piru[wa ve]
 3 işçi YA 3 şhrinde(dir).]
 1+[x işçi YA 4 şhrinde(dir).]

No: 3 (Kt. H/T 330).

Ön y. *Lá-kà-an*
Ta-mu-ri-a İR!-sú!
iş-tí Kà-ap-sí-áš-wa
a-na 6 GÍN KÛ. BABBAR

5. *iş-a-am-şu*
şu-ma ma-ma-an
a-şu-mi Ta-mu-ri-a
a-na Lá-kà-ni
i-tù-a-ar

Ar. y.

10. *i/2 ma-na KÛ. BABBAR*
i-ş-a-qal

- İGİ Ha-pu-a-šu
 İGİ Kà-li-lá-wi-it-ra
 İGİ A-na-aḫ-lu-kà
 15. İGİ Sú-pá
 İGİ Šu-pu-na-aḫ-šu
 İGİ A-šu-a-an

Metnin tercümesi:

¹ Lakan ² esiri (?) Tamuria'yı, ³ Kapsiaşwa'dan ⁴ altı şeqel gümüşe, ⁵ onu satın aldı. ⁶ Eger bir kimse ⁷ Tamuria için ⁸ Lakani'ye ⁹ dönecek olursa ¹⁰ 1/2 mina gümüş ¹¹ ödeyecek. (Altı şahidin huzurunda.)

Filolojik izahlar.

a) Şahıs Adları (ŞA):

No: 1.

St 1: İlk defa karşılaştığımız *Kurari* adı kök bakımından, mesleği rabi *nappāḫi*-lik olan *TC III 254,2* deki *Kura* adı ile karşılaştırılabilir. "vermek" anlamına gelen *ari* elemanını ihtiva eden Hurri adları (Gelb, *NPN s. 202*; Bilgiç, *Afo XV s. 19*) arasında benzeri yoktur: Gelb, *NPN s. 91 ve 230*.

Inar için bk. ve karşı Bilgiç, *Afo XV s. 3, n. 8, s. 7, 17*; Laroche, *Onomastique, s. 23*; Dieux *Hitt. s. 82*. Landsberger eski Anadolu isim malzemesini tahlil ve mânalandırma bakımından bir hayli inkişaf kazandıran *JCS 8* deki makalesinin *Exkurs I ve II* sinde *Inar*'ı "melek" anlamında (*s. 123*) almaktadır. Ayrıca bk. *aynı y. s. 125, 291*.

St. 2 : Harşa ŞA için bk. Bilgiç, *Afo XV s. 7, n. 55, 56*.

St. 3 : *Şahhişunumen* adı, *EL 5,2* deki, Landsberger tarafından bir erkek hüpokoristik ismi olarak izah edilen (*JCS 8, s. 124*) *Şahhişkan* ile karşılaştırılmalıdır. Bu isimde Kapadokya şahıs adlarında çok gördüğümüz ve yalnız bir aidiyet eki (Gentilizium) olarak alınmakta olan *-uman* elemanını (Bilgiç, *Afo XV s. 2*; Laroche, *Dieux Hitt. s. 104*), a yerine e vokali ile inceltilmiş olarak görüyoruz. Landsberger tarafından "adam" anlamına geldiği tesbit edilen bu elemandaki sada değişikliği bilhassa Hitit misallerinde çok görülmektedir: *JCS 8, s. 121 v.d.* (*-uman* hakkında ayrıca st. 4 teki *-aşsu/aḫšu* münasebetiyle verilen izahata bk.)

St. 4: *Kıpanu* ilk defa görülen bir şahıs adıdır. Başka Anadolu dillerinde mukayese malzemesi bulunmayan bu isim belki Kapadokya kelime malzemesi arasındaki *kipunani* appellatifi ile münasebetli görülebilir: Bilgiç, *Appellativa*, s. 50.

Hanuwa ise TC III 253,3 de bir *rabi maḥīrim* “pazar ağası”nın TC 87, 21 de bir *ašlākum* “debbag”ın adıdır. Ayrıca BIN VI 84, 11 de de geçer, Bu adı diğer *-wa* veya *-ua* ihtiva eden şahıs adları ile karşılaştırınız: Bilgiç *Afo XV* s. 7.

Aynı satırda geçen *Hapuwāššu* ve buna benzer *-āšu/-aššu* elemanını ihtiva eden isimlerle *-aššu* unsurunu ihtiva eden isimlerin aynı grupta olabileceklerine önce işaret etmiştik (*Afo XV* s. 3). Sonradan bu husus Landsberger tarafından daha açık olarak ortaya konmuş ve *-uman* ile *-aššu/-aššu* ihtiva eden isimlerin, *našili* ile birleştirilmesi mümkün olmayan bir *-aššu-dili*’nden oldukları ve *-aššu/-aššu*’nun “oğul” anlamında olacağı tesbit edilmiştir: *JCS* 8, s. 122, n. 271, 272, 274, 277.

St. 6: *Halkiaššu* şahıs adı (Bilgiç, *Afo XV* s. 3, s. 18) yukarıdaki izah tarzına göre, Hittitçedeki *Halki* tanrı adı ile meydana getirilmiştir (Laroche, *Dieux Hitt.* s. 73) ve “*Halki*’nin oğlu” mânâsında olmak gerekmektedir. Bu isim de Landsberger’in Kapadokya kelime malzemesinin tasnifinde şimdilik bir tarafa bırakılmalarını lüzumlu gördüğü bir karışık isim “mix-name” (*JCS* 8, n. 259,1) örneğini teşkil etmektedir.

St. 8-9: *Ma-ma-ru-wa-ti-a* ve *Ru-wa-ti-a*. Kök bakımından birbiri ile ilgili bu ŞA’larına ilk defa metnimizde rastlanmaktadır. Birinci addaki *ma-ma* unsuru yerlilere ait bir *lakannum* “bir koyun cinsi” listesindeki (TC III 191, 37) *Ma-ma* ŞA ile karşılaştırılabilir. Gerek Hitit, gerekse Nuzi ŞA’ları arasında *mama* ve *ruwati*’nin mukayese ve izahına imkân veren bir örnek bulunmamaktadır. Sadece HH isimleri arasında *Ru?-wa-s* bulunmaktadır: H. G. Güterbock, *AOr XVIII-1*, s. 225.

St. 12: *Piruwa* için bk. Bilgiç, *Afo XV* c. 3, s. 17; Laroche, *Onomastique*, s. 33, No. 561; *Dieux Hitt.* s. 87.

St. 16, 18: *Kulanala* ve *Malawala*. *Kulanala* ilk kısmı bakımından *Ku-lu-u* (*ICK* 60, 6) ve *Kulun-aššu* (*Afo XV* s. 10, 14); *Malawala* ise *Malawašhi(na)* (*Afo XV* s. 10, 14, 16; Landsberger, *JCS* 8, s. 127) ile bir arada mutâlâa edilmelidir. *-ala* ihtiva eden diğer isimler ve *-ala*’nın fonksiyonu için ise bk. S. Alp, *Bellefen* 50, ss. 254; Laroche,

Onomastique, ss 130; Bilgiç, *AfO XV s. 3-4, n. 19*; *Appellativa*, s. 9 v.d; Gelb, *NPN ss. 199, 209*.

St. 19: *Hu-ti-a* ilk defa karşılaştığımız bir isimdir. Nuzi metinlerinde daha çok Hurrice ad taşıyan kimselerin yakını olarak geçtiğinden bir Hurri adı olduğunda şüphe yoktur: Gelb, *NPN s. 64*.

St 21: *Na-ru-wa* bilgimize göre şimdiye kadar başka yerde geçmemektedir. Bu adın da sonunda bir *-wa* ekini ihtiva ettiği kabul edilebilir.

St 30: *Tu-ru-pá-ni*, unvanı *rabi simmiltim* olan bir şahsın adıdır. Metinlerimizde ilk defa görülen bu ŞA ile karşılaştırılabilecek bir örnek KUB VII 58 IV 10 da geçen *Tu-u-ru-ub-bi-ni* adı olabilir. Nuzi metinlerinde ise *turup-* elemanını ihtiva eden ^f*Turu-punna*, ^f*Turup-tuni* adları bulunmaktadır: *NPN s. 160-161, 269-270*.

No: 2.

(Bu metinde tekrar geçen *Piruwa* ve *Halkiaşsu* adları yukarıda izah edilmişlerdir).

St. x + 9: *Ni-ki-l[i-it]* *Nakkilit* veya *Nikkilit Nikkiliyet/Nikkiliewit* şekillerinde geçen bu ŞA için bk. Stephens, *CPN s. 59*; Bilgiç, *AfO XV s. 5, 17: nakki-*. Bu ad sonradan Hitit metinlerine de geçmiştir: Laroche, *Onomastique*, s. 30. Aynı kökle meydana getirilen *Nakkiahşu* adı dolayısıyla Landsberger *nakki-* için “sevimli; sevgili” anlamını tesbit etmektedir: *JCS 8, s. 123*.

St x + 13: *Ha-ar-ḫa-[ra-an]* adını *CCT 23, 16* ve *TC 53, x + 15* yerlerine göre tamamlıyoruz. Bir hecenin tekerrürü suretiyle meydana gelmiş bir isimdir (Bilgiç, *AfO XV s. 6*).

St. x + 15: *Arsenahşu* adı *KTS 51 a, 11*; *EL 65, 12*; *TC 87, 57*; *II 53, x + 20*; *KTHahn 36, 9*; *Neşredilmemiş C 7, 12* de *Ar-sà-na-ah-şu* yazılışı ile geçmektedir. *ahşu-*dilinin güzel örneklerindedir. Metnimizde sada değişikliği ile inceltilmiş olarak geçmektedir.

St. x + 19 da ki *Hu-lá* ilk defa görülmektedir.

St x + 24: *Kikarşen* *EL 64, 5*; *86, 1*; *KTHahn 36, 21*; *OIP XXVII 53, 2*; *Neşredilmemiş Kay 38, 3* de *Ki-kà-ar/kâr-şa-an* olarak geçer. Landsberger’in *JCS 8, s 124* de sınıflandırdığı hüpokoristik isimler arasında mutâlâa edeceğimiz bir örnektir. Kök bakımından *AfO XV, s 3, n. 8* de temas ettiğimiz *Kikarnahşu* ile aynıdır. Ve her iki isim tipi Landsberger’in *ahşu-*dili teorisini teyit ederler.

No: 3.

St. 1: *Lá-kà-an*. Metinn 8. satırında *Lá-kà-ni* olarak yazılmış olan bu ŞA da ilk defa görülmektedir. Balkan'ın *Letter*, s. 5, n. 8 de söylediği şekilde *Lá-kà-ni* yazılışı bir hatâ değildir. Bu metinlerde bir vokal veya konsonun ihmal veya ilâve edildiği veya değiştiği misallere yer yer rastlanmaktadır: *Na-ba-ar/Na-ba-ri* (Balkan, *Letter*, s. 49, n. 65 sonu); *Tá-la-aş/Tá-la-şa* (Stephens, *CPN* s. 32); *Ma-la-wa-aş-ği/-ha* (*EL* 303, 1-12); *Memepir/Memeipri* (*EL* 14, 4; *TC III* 191, 6-38); *U-şu-na-ma/-an* (*ICK* 35 a, 1, b 10); *Ta-at-kà-pu/Ta-at-ki-pu-uş* (*ICK* 35 b, 13, a 4) gibi. Bu hâl asıl adın telâffuzunun çivi yazısı işaretleri veya kâtip tarafından tam olarak karşılanamadığını göstereceği gibi, adların değişik şekillerde telâffuz edildiğine de delâlet edebilir.

St. 2: *Ta-mu-ri-a*. *EL* 92, 4; 167,3 den başka *TC III* 237, 5; 253, 14; *ICK* 19 a, 3, b 24; 30 a, 2-9, b 5; 60, 5; *Neşredilmemiş B*, 2; *Kay.* 7,5 v. s. yerlerde de görülen bu adın yapısı için bk. Bilgiç, *Afo XV* s. 6, 9. Bu satırın sonunda Balkan tarafından (*Letter*, s. 5, n. 8) *Na-ah-pá-aş-wa* şeklinde okunmak istenen ismi st. 3 de gösterdiğimiziz şekilde okumak lâzımdır.

St. 3: *Kà-áp-si-aş-wa*. Balkan'ın *Kà-áp-si* olarak okuduğu bu isim yapısı bakımından Kapadokya metinlerindeki ve *Kapsia* (Bilgiç, *Afo XV*, s. 5) ve *Palanaşwa* (*EL* 92,3), *Şakriaşwa* (*EL* 70 A, 5, B 6, 10); *Muliliaşwa*, *Puliluaşwa* (Balkan, *Letter*, s. 5, n. 8 sonu) adları ile karşılaştırılmalıdır. Bu isimlerden *Palānaşwa*'da göze çarpan *-(n)aşwa*'nın Hurri adlarındaki, bir mesleği gösteren *naşwe* ile bir münasebeti olup olmadığı kestirilemez (Gelb, *NPN* s. 238).

St. 12 deki *Ha-pu-a-şu* için No: 1, st. 4 e bk.

St. 13: İlk defa görülen *Kà-li-lá-wi-it-ra* adı *BIN VI* 193, 19 da görülen nisbet'li *Kà-ği-it-ra-i-um* şehir adı ile karşılaştırılmalıdır. Bilindiği üzere Kapadokya has isim malzemesinde yer ve şahıs adlarının ek ve kök bakımından birleştikleri örnekler çoktur (Bilgiç, *Afo XV* s. 8) ve buradaki benzerlik tesadüfi değilse Anadolu dillerine has bir *-p/-witra* elemanı tesbit edilmiş olur. Öte yandan Hurri adları arasında görülen *Witraşia* ile (Gelb, *NPN* s. 174, 275) veya İndo-Âri tanrı adları arasında görülen *Mitra* (Laroche, *Dieux Hitt.* s. 118) ile ve bilhassa Laroche, *Onamastique No. 1048* deki, *İşputahşu*'nun babasının adı olan *Parijawatri* ile bu *-witra* unsurunun bir benzerliği veya yakınlığı olacağı da akla gelebilir.

Sat. 14-15: *Anaḥluka* adı Asurca *Anaḥ-ili* (Stephens, *CPN*, s. 14) ve *Supa* adı, yazılışı aynı olan Asurca *Zuba* (Stephens, *CPN* s. 71) ile karşılaştırılınca Asurca isimler gibi görünürlerse de, Anadolu yerlilerine has adlardan önce ve sonra gelmeleri ve *Anaḥluka* adında *-luka* unsurunun Asurcadan izahının imkânsızlığı sebebiyle yerli adlar oldukları kabul edilebilir.

Sat 16-17: *Şupunahşu* adı da *şupu(n)*- ve *-ahşu* olarak tahlil ettiğimiz (*Afo XV*, s. 3) bir örnektir. *EL* 65,2 de *A-şu-wa-an* yazılışı ile gördüğümüz *A-şu-a-an* için bk.: *Afo XV*, s. 6 ve 18.

b) Yer adları (YA):

1. No lu metnimizde *Parwia* (St. 9), *Sapala* (St. 11), *Warşama* (St 13), *Kuluna* (St. 15), *Tumişna* (st. 20), *Kasana* (st. 22), *Hasuşara* (st 24), *Maşşika* (st 26) ve *Kaniş* (st. 27) olmak üzere dokuz şehir adı geçmektedir. Bunlardan *Kaniş*'ten gayrisi şimdiye kadar raslanmamış yer adlarıdır.

Maalesef mühim yerleri kırık olan 2 No.lu metinde de, yine işçilerin dağılıp yerleri olan şehirlerden *Maşşika* (st. x + 1), *Kaniş* (st. x + 3, x + 25), *Hapuşna* (st. x + 6, x + 28, x + 29), *Şalahaşuwa* (st. x + 16), *Kasena* (x + 18), *Tenipia* (x + 20), *Hartimeka* (x + 22), *Kipita* (x + 23) okunabilmekte, bu sekiz yer dışında, x + 10. satırda *Pal*[ve x + 31 satırda *Piru*[ile başlayan yer adlarının sonları kırık bulunmakta, tabletin kırık yerinde de daha üç yer adı (?) bulunması gerekmektedir. Tablet üzerinde okunabilen *Kaniş* ve *Şalah(a)şuwa* önceden tanındığına göre, bu vesika üzerinde 6 tanınmayan yer adı bulunmaktadır. *Maşşika* 1 No. lu metinde de bulunduğundan ve oradaki *Kasana* 2 No lu metinde *Kasena* olarak geçtiğinden, her iki tableten yeni ve tam olarak 12 şehir adı kazanılmaktadır.

Parwia ile *Tenipia* şehir adları *Tuhpia*/*Tuhuppia* gibi bir *-w/pia* elemanını (Bilgiç, *Afo XV*, s. 11 a ve sondaki liste), *Sapala* şehir adı önce tesbit edilen *Katila* (*Afo XV*, s. 13 ve 34) ve Hitit yer adları arasındaki *Appala(s)*, *Gasula*, *Hapalla*, *Matilla*, *Warşiyalla*, *Ziulila vs.* gibi (Garstang - Gurney, *Hitt Geography*, s. 124, 42, 83 f., 8 f., 82, 30) bir *-la* ekini ihtiva eder görünmektedir. *Tinipia* Hitit metinlerinden *KUB XXVI 43, obv. 37* de de, şehirler sırasında geçmektedir.

Annum - ħirbi mektubunda onun muhatabı ve *Kaniş* kiralı olarak geçen *Warşama* adının (Balkan, *Letter*, s. 6, metni st. 2) bu defa 1 No. lu metnimizde st. 13 de açık bir şekilde şehir adı olarak

geçmesi çok dikkate şayandır. Kapadokya metinlerinde de Hititlerde olduğu şekilde (Laroche, *Onomastique*, s. 71 f) başında veya sonunda aynı elemanları ihtiva eden şahıs ve yer adları ile, yer adlarından belli eklerin ilâvesi suretile yapılmış şahıs adları (Bilgiç, *Afo XV*, s. 2, 5, 8: *Harşamnuman, Luhatumana, Tiliuruman, Hattuşil, Ulamil vs*) mevcuttur. Fakat bu isim aynı kelimenin hem şahıs, hem de yer adı olarak kullanıldığına dair ilk örnektir. Bu bakımdan 2 No. lu metnin x+31. satırındaki *Peru-* ile başlayan yer adı da bir diğer örnek gibi göz önünde bulundurulabilir. *Warşama* son kısmı bakımından *-ma* ve *-ama*'lı şahıs ve yer adları ile bir arada mutâlâa edilmek gerekir (Bilgiç, *Afo XV*, s. 7 ve 12; Balkan, *Letter*, s. 59). Hititçede *warş-* kelimesi (Friedrich, *HW*, s. 246 b) ile yapılmış birtakım şahıs adları mevcuttur (Laroche, *Onomastique*, s. 42). Ayrıca *I. Hattuşili*'ye ait *KBo X 2 obv. I, 16-17* metninde geçen *URUWa-ar-şu-wa* kanaatımızca bizdeki *Warşama* ile kök bakımından mukayese edebilecek bir örneği teşkil eder.

Annum-hirbi mektubunda ve metnimizde açık bir şekilde *wa-ar-şa-ma* şeklinde yazılmış olan bu has ismin, Balkan tarafından *TC 122 (EL 3)* ve *KPT 43 (EL 189)* metinlerinde, emendasyon suretiyle *wa-ar-sa!-ma* şeklinde okunmak (letter, s. 48, n. 64-65) ve bizim 1 No. lu metnimizdeki *wa-ar-şa-ma* ile birleştirilmek istenen adlarla aynı olay olmadığı ve bunlardan ne şekilde kronolojik neticeler elde edilebileceği hususu aşağıda "Kronolojik neticeler" kısmında münakaşa edilecektir.

Kuluna ile *Kasana Kasena* yer adları önceden bilinen *Abarna, Alsana, Batna vs.* yer adları (Bilgiç, *Afo XV, XV*, s. 10) ile karşılaştırılınca bir *-na* unsurunu ihtiva eder gibi görünmektedirler. *Kuluna*'nın Hitit metinlerinden *HT 2, I, 20*¹² de geçen *URUKu-i-lu-na* ile aynı olması muhtemeldir.

Tumişna ve *Hupuşna* ise *Puruşna* ve *Wuluşna* gibi (Bilgiç, *Afo XV*, s. 9 ve sondaki liste) *-uşna/işna* unsurunu ihtiva etmektedirler.

Maşşika ve *Hartimeka* yer adları Kapadokya metinlerinde önceden tesbit edilen *Haka, Şulupka* ve Hitit metinlerindeki *Dadduşka, Kaşka, Taptika vs.* gibi bir *-ka* ekini (Bilgiç, *Afo XV*, s. 13, n. 100) havi olmalıdırlar.

¹² Bu metin yerini ve az aşağıdaki, *Habuşna*'nın geçtiği *IBoT II, 131, obv. 39* ile *Şallahuşwa*'nın şehir ve memleket olarak geçtiği *KBo X, 1 obv. 21, X 2, obv 1, 42* yerlerini arkadaşım Hititolog Dr. Hayri Ertem'e borçluyum.

Her iki metinde karşılaşılan 17 şehirden *Kaniş*'ten başkasının yeri belli değildir. *Habuşna* Hitit metinlerindeki *Hubişna*'dır (Garstang-Gurney, *Hitt. Geography*, s. 128). Bir defa bir Hitit metninde de ^{URU} *Hu-bu-uş-na* yazılışı ile geçmektedir. (*IBOT II*, 131, *obv.* 39). -*uşna* ile meydana getirilen Hititçedeki birtakım teşkillerin, -*şar* ile yapılan kolektif kelimelerin lokatif formlarını teşkil ettikleri Forrer ve Laroche tarafından tesbit edilmiştir: *RHA* 69, s. 84-86, s. 90. *Hubişna*'nın Luvi memleketi hudutları içerisinde olduğu ve Kizwatna memleketi ile Arzawa memleketleri hudutlarına yakın bulunduğu anlaşılmakta (Laroche, *Dictionnaire Louvite*, s. 175 v.d.), Klâsik Çağ kaynaklarında geçen *Kybirstra* ve bugünkü Ereğli (Konya) ile aynı olduğu kabul edilmektedir (Forrer, *Kilikien*, s. 138). Burası *III Salmanassar*'ın vergi aldığı *Tabal* beylikleri arasında sayılmaktadır (Forrer, *Provinzeinteilung*, s. 73). *Şalahşuwa*'nın ise ancak, *Hattuş* çevresinden çok uzakta olmadığını söyleyebilecek durumdayız (Bilgiç, *Afo XV*, s. 30). Hitit metinlerinde bu şehir adına *Şallahaşuwa* (Garstang-Gurney, *Hitt. Geogr.*, s. 8), ^{URU} *Şal-la-ah-şu-wa* (*KBo X*, 1 *obv.* 21) ve ^{KUR URU} *Şal-la-ah-şu-wa* (*KBo X*, 2 *obv.* I, 42) şekillerinde raslamaktayız.

Metinlerimizin çıkış yerlerine, muhtevalarına, 1 No.lu metnin sonunda 40 işçinin *rabi simmiltim* mertebesinde olan *Turupanni*'nin uşakları olduğunun zikredilmesine ve tahlil ettiğimiz bütün yer adlarının bünyelerine göre, yeri bilinmiyen şehirlerin hepsinin de *Kaniş*'ten çok uzak ta olmadıklarını söyleyebiliriz. Ancak bunlar arasında *Hattuş* çevresindeki *Şalahşuwa* ve Ereğli ile aynı olduğu ileri sürülen *Habuşna*'nın da bulunması sebebiyle bu şehirlerin veya kasabaların dağıldığı çevreyi o kadar dar telâkki etmemek gerekir (Kırş. Balkan, *Letter*, s. 58).

c) Bazı kelimeler ve meslek adları:

No: 1.

St. 6: *ur-ki*. No. 2, sat. x+14, x+26, x+29 da da üç kere geçen bu kelimenin *Jena 27 d*, 2 deki *rabi ur-qi* "sebzeçiler başı" (Bilgiç, *DTCFD VI-5*, s. 508, n. 99; *Appellativa*, s. 94; Garelli, *Assyriens*, s. 217) tâbiri içinde bulduğumuz *ur-qi* kelimesi ile bir ilgisi olmasa gerektir. Metinlerimizdeki bu satırlarda prepozisyonel bir *arki/warki/urki* bulunduğunu (bk. Delitzsch, *HWB* 242 a) düşünmeliyiz. Nitekim *warku* kelimesinin *warki* ve *urki* prepozisyonel şekilleri diğer Kapadokya

metinlerinde geçmektedir. *TC III 14, 290-23; a-dí ú-tí-tim ša a-lá-ḫi-nim ma-lá ur-ki-a i-dí-nu-ni ú ma-lá TÚG tù-ra-dí-a-šu-ni uz-ni lá ta-pá-tí* “Değirmencinin hububatı konusunda, benim arkamdan ne kadar verdiği ve senin ona ne kadar kumaş götürdüğün hususunda bana mâlûmat vermiyorsun”.

TC III 59, 26-27: um-ma a-na-ku-ma KÛ. BABBAR ša-dí-in wa-ar-ki-a-ma šé-bi-lam. “Ben şöyle diyorum: parayı verir ve arkamdan bana gönder!”.

St. 7: *Halkiaššu rabi ḫuršātim* tâbiri 2 No.lu metnin 26-27. satırlarında da geçmektedir. *CCT III 28 b, 12* de de görülen bu tâbirde *ḫuršu* “kiler, depo” anlamındadır (*CAD. vol. H, 256 a; Garelli, Assyriens s. 217; krş. Bilgiç, DTCCFD VI-5, s. 508, n. 98*). Buna göre *rabi ḫuršātim* “depolar, kilerler âmiri” olarak alınmak lâzımdır.

St. 8, 10, 12: *GAL ba-tim. battum* “çevre, civar” kelimesine Kapadokya metinlerinde birbirini teyit eder şekilde raslamaktayız. Gelb, *OIP XXVII 13, x+6: a-na ba-tí ša Kà-ni-iš li-iḫ-qi-su-nu* “o onları Kaniş çevresine teslim etsin.” *BIN IV 124, 1-5: 2 lá 1/4 GÍN AN NA a-na E^{bi4-ti} ub-ri i-na ba-tí ša Ra-za-ma a-dí-in* “2 den 1/4 şeqel eksik kalayı ticarî istasyon için Razama çevresinde verdim”. Bu metinle çok benzerliği olan *TC III 163, 16-19 da: 2 lá 1/4 GÍN AN. NA a-na E^{bi4-im} i-na ba-tí ša Ra-za-ma a-dí-in* denmektedir. Şüphesiz burada *E^{bi4-im}* yanlış bir yazılıştır *EL 8, 17 de: šu-ma bit-su a-na ba-tim i-ba-nu* “Eger evini çevrede inşa ederse...” cümlesi içerisinde görülmektedir.

Bu yerlere bakarak *rabi battim* meslek adını “bölge, çevre kumandanı” şeklinde tercüme etmekte haklı olduğumuzu sanıyoruz.

St. 14: *naggārum* “marangoz, dülger” kelimesi Gelb, *OIP XVII 32, 8; 40, x+1-2* de de görülür. Bu meslek sınıfının da âmiri bulunmaktadır (*rabi naggāri*: Bilgiç, *DTCCFD VI-5, s. 509, n. 99*)¹³.

¹³ Anadolu'nun Asur Ticaret Kolonileri devrindeki teşkilâtına ve meslek sınıflarına tahsis ettiğimiz bu Türkçe makalemiz ile, *Sumeroloji Araştırmaları*'ndaki “Hititlerden önce Anadolu'da maden ekonomisi” adlı, *RAI II, s. 100 f.* de bir kısmının Fransızca hülâsası verilen Türkçe makalemizi elde edemediğini bildiren Dr. P. Garelli'nin *Les Assyriens en Cappadoce* adlı eserinin (*s. 215, n. 3, s. 267, n. 5*) yerli mesleklerle ayırdığı kısmında (*s. 213. v.d.*) gerçekten *rabi naggāri* tâbiri görülmemekte; bazı hallerde, ise, babasının Osmanlı Bankası müdürü olması sebebiyle ailesiyle birlikte vaktiyle uzun süre İstanbul'da kalmış olduğunu öğrendiğimiz müellifin eserinde, bizim ve diğer Türk meslekdaşlarımızın yalnız Türkçesi bulunan yayınlarımızın yer yer aksettigi memnurlukla müşahede edilmektedir.

Sat. 16: *ša-pi-ru-um* “haberci” tâbiri bildiğimize göre Kapadokya meslek adları arasında henüz ilk defa geçmektedir.

St. 17 v.d.: *x qá-qá-da-tum. qaqqadum* “baş” kelimesinin diğer bir cemi şekli olan bu tâbir 2 No.lu metinde de (sat. x+5 v.d.) daima çoğul hali ile görülmektedir. Hititçede *SAG.DU* ideoraminın aynı zamanda “şahıs, kişi” anlamına gelmesi gibi, bahis konusu her iki metnimizde de “şahıs, adam, işçi” anlamlarında geçtiği muhakkaktır.

Fakat *qaqqadum* kelimesi Eski Babil’den başlayarak Elam, Orta ve Yeni Asur ve Yeni Babil vesikalarında “faizsiz borç olarak alınan meblâğ” anlamını da iktisap etmiştir (Delitzsch, *HWB* 592 b; Bilgiç, *DTCFD V-4, s. 450*).

Kapadokya metinlerinin çoğunda ise esas itibariyle kelimenin daima cemi formunda “işçi ücreti” gibi bir anlamda kullanıldığı görülmektedir (Kırş. J. Lewy, *KTHahn s. 25 ve 32*).

TC 106, 6: 10 šiğil-TA qá-qá-da-tum.

TC II 14, 18: 4 lá [x] GÍN qá-qá-da-at 2 şu-ħa-ri-kà e-mu-du.

KTP 3,3: lu ša AN. NA 3 me-at lu ša AN. NA 1 me-at 20 ma-na ŠU. NİGİN 4 me-at 20 ma-na URUDU qá-qá-da-tim im-da-ma...

CCT II 21 b = CCT IV 46, b, 11: 10 šiğil-TA qá-qá-da-tim.

KTHahn 13, 34: lu i-na Pu-ru-uš-ħa-tim lu a-na-kam a-na qá-qá-da-ti-ni ni-ip-lá-ti-mi-in.

Tesbit edebildiğimiz Kapadokya metinlerinden yalnız *TC 83, 11* de: *9 qá-qá-da-tum 10 GÍN-TA* ibaresi içerisinde “onar *šiğil*”den dokuz *qaqqadātum*” şeklinde, buradaki 1 ve 2 No.lu metinlerimizde olduğu gibi sarıh olarak “işçi” anlamında görülmektedir. Fakat bu yere kıyasen *TC 106* ve *CCT II 21 b, 11* deki *10 šiğil-Ta qá-qá-da-tum/tim* ibarelerini de “onar *šiğil*”den işçiler” olarak anlamak isabetli olacaktır. Bu suretle bu ibarelerle işçi yevmiye veya ücretlerinin 10’ar *šiğil* olduğu anlatılmaktadır.

St. 27: *nappāḫum* “demirci”. *Gol 5, 11; KTS 57 b, 10; CCT 21 a, 6; 26 b, 9; EL 65, 11; Kienast, ATHE 28, 8; Neşredilmemiş A 14, 12* de de görülür. Anadolu halkının iş hayatında mühim yer işgal ettiği anlaşılan demircilerin de bir âmiri bulunuyordu: *rabi nappāḫē* (Bilgiç, *DTCFD VI-5, s. 507, n. 88; Garelli, Assyriens, s. 217*).

St. 31: *rabi simmiltim. iqqāti ŠA rubā'im ŠA rabi simmiltim* formüllerine (*EL 3; 189; TC III 214 A; OIP XXVII 49 A-B*)

göre, sırada kıraldan sonra geldiğine yâni veliahd olduğuna, siyasî ve hukukî bir fonksiyona sahip bulunduğuna, yerli bir mefhumu karşılamak üzere Akadça kelimelerle meydana getirildiğine ve Hititlere de geçtiğine önce tarafımızdan işaret edilen (*DTCFD VI-5, s. 506, n. 79*) bu tâbirin hukukî mânâsı üzerinde Balkan ve Garelli ile mutabık kalabiliriz (*Letter, s. 46, n. 60 ve s. 60; Assyriens, s. 214f*)¹⁴. Metinlerimizde *rabi hursâtim*, *rabi battim* gibi meslek ve mevki sahiplerinin emrinde bulunan kimselerin ve işçilerin *rabi simmiltim*'in *aštepîrum*'ları (st. 29-31) olarak geçmesi bu sınıfların ve meslek sahiplerinin durumlarını ve aralarındaki farkları açıkça tâyin etmesi bakımından dikkate şayandır. Görüldüğü gibi *rabi simmiltim*'in *rabi* ile sıralanan bütün meslek sahiplerine faik olduğu bir daha vuzuhla meydana çıkmaktadır.

No: 2.

St. x+17: *rabi ri-i-e-im* “çobanlar başı” *EL 124, 9 (KTHahn 26)*; *CCT 41 b, 5*; *BIN VI 193, x+55* yerlerinde de geçer.

St. x+24: *şuḫārum* Etimolojik yapısı *KTBl s. 24f* de izah edilen bu kelimenin “çocuk” veya “uşak” anlamında olacağı hususu çok münakaşa edilmiştir (Landsberger, *OLZ 1925, Sp. 233*; David, *OLZ 1933, Sp. 219, 4*. Karş. Lewy, *KTHahn, 2; EL 4 c.*).

Kanaatımızca rahmetli Prof. J. Lewy'nin tahsisen çocuk mânâsını çıkarmak maksadıyla kullandığı *EL I 4* metninde *şuḫārum*'un *uḫubtum* ve *unūtum* gibi ev eşyaları arasında sayılması sebebiyle ve *EL 300; EL 128* vs. deki insicamda tam mânâsı ile hür bir insandan ve çocuktan bahsedilmediği farkedilir. Bu konuda bilhassa *EL 92* de işlenen *BIN IV 190* metni enteresandır; *ana kaspim annim bitam^{ta-am} Kuluma şuḫārtam u amtam idaggal*. Alınan para mukabilinde gözetilecek ve bakılacaklar arasında sıra ile: evin, hür bir şahıs olan *Kuluna*'nın ismen sayılmasından sonra *şuḫārtum*'un ve nihayet *amtum* “esire” nin gelmesi *şuḫārum*/fem. *şuḫārtum* un “çocuk mânâsında olmayıp “uşak, hizmet-

¹⁴ Dr. P. Garelli'nin bu eseri, Kapadokya metinleri ve bunların ihtiva ettiği meseleler hakkında, bu metin nevelerinin tetkikine başlanmasından şimdiye kadar, çeşitli müdekkiklerce yapılan araştırmalar ve kazanılan neticelerin, umumiyetle Prof. J. Lewy'ninkilere yakın olan kendi görüşü zaviyesinden bir komplasyonu ve faydalı bir bütünüdür. Bununla beraber bu eserde uzun boylu münakaşa edilmesi gereken pek çok noktalar bulunduğuna işaret etmek ve ele alacağımız mevzular gerektirdikçe bu hususlar üzerinde peyderpey duracağımızı belirtmek isteriz.

kâr” gibi bir mânâyı haiz olduğunu meydana koyar. Metnimizde de işçiler bahis konusu olduğuna göre, “*Kikarşen* ve üç küçüğü” düşünülmeyip, çalışabilecek yaşta ve bünyede olan “üç hizmetkâr” kastedilmiş olmalıdır. Bu bakımdan kelimenin geçtiği bir mühür de önemlidir (Balkan, *Letter*, s 67). Temas edilen sebeplerle Landsberger bir *şuhāru*-sınıfı’ndan bahsetmekte haklı olsa gerekir (*AOr XVIII 1-2*, s 348).

No : 3.

St. 2: *warad!-sú!*. Metnin kopyesinden (Lev. 3) anlaşılacağı üzere İR ideogramının olduğu yerde daha fazla işaret vardır ve işaret *GEME* ye daha çok benzemektedir. Ayrıca müteakip işaretin de *sú* olması beklenirken daha ziyade *šu*’ya benzemektedir. Böyle olmakla beraber, gerek 2. satır sonunun *Na-aḥ-pá okunmasına imkân olmaması, gerekse 3. satır sonundaki isme ait *-aš-wa* işaretlerinin 2. satır sonuna çekilmesine sebep bulunmaması ve bu mukavelede satılan kimsenin tek kişiden ibaret olduğunu 5. satırdaki *iš-a-am-šu*’nun göstermekte olması sebebiyle *İR-sú* şeklinde tashih etmek isabetli olacaktır. Yerlilere ait alış-veriş veya evlenme-boşanma mukavelelerinde, yerli kâtiplerin Asurcaya kâfi vukurları olmaması dolayısıyla, bu çeşit dil hatâlarının görüldüğü mâlûmdur.

1 ve 2 No. lu metinlerden çıkan bazı neticeler .

A) Tarihî neticeler .

1) İçtimaî ve idarî neticeler .

a) 1 No. lu metindeki işçilerin yekûnu st. 28 e göre 40 kişidir. Gerçekten muhtelif meslek âmirlerine bağlı olan (meselâ st. 5 e göre, *rabi ḥuršātim*’in emrindeki 8 kişi, st. 8-12 ye göre *rabi battim*’in emrindeki, üç ayrı şehirde veya kasabada olan 3 kişi) kimselerle, 14. satırdaki, mesleği *naggārum* olan *Hapuwaşsu* ve 15. satırdaki, mesleği *šāpirum* olan *Kulanala* ve aynen Hititçedeki *SAG.DU* gibi *qaqqadātum* olarak tesmiye edilen işçiler hesap edilince tam 40 işçi yekûnu elde edilmektedir. Şu halde, 2 No.lu metne göre de işçiler kısım kısım çeşitli âmirlere bağlı ve onların mes’uliyeti altında bulunmakta idiler. Fakat 1 No’lu metnin 28-31. satırlarına göre açıkça bu 40 kişi hep birden *rabi simmiltim*’in *aštepirum*’ları, yani erkek ve kadın uşakları olarak telâkki

edilmektedirler. Netice itibariyle, iki metin birbiriyle, muhteva bakımından çok alâkalı olduğuna göre, No. 1 deki *rabi hurşâtim* ile *rabi battim*'in ve No. 2 de mahfuz kısımlarda *rabi simmiltim* bulunmasa da, orada st. x+17 deki *rabi re'im* ve x+26-27 deki aynı *rabi hurşâtim*'in *rabi simmiltim*'in emrinde oldukları, yani veliahd olabilen, fakat her zaman veliahd olmadıkları görülen (bu hususta makalenin Anatolia IX daki devamına bk.) *rabi simmiltim*'in bütün idarî teşkilâtın başında bulunduğu tam bir açıklıkla meydana çıkmaktadır.

b) Her iki metnin umumî muhtevasından çıkarılacak diğer bir netice de, kanaatımızca, burada çeşitli meslek âmirlerine tâbi olarak gördüğümüz veya çeşitli meslekten olan işçilerin, dağılmış buldukları şehir veya köylerde, devlete ve kırala ait işlerde ve arazide çalışmakta olmalarıdır.

2) Kronolojik neticeler.

(Devamı Anatolia IX da çıkacaktır.)

Ankara

Emin BİLGİÇ